

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-313-2-53>

**ON THE APPLICATION BY THE COURT OF JUSTICE OF THE
EUROPEAN UNION OF THE MARGIN OF APPRECIATION
DOCTRINE AND DOCTRINE OF SUPREMACY OF EU LAW
IN THE CONTEXT OF PERSONAL DATA PROTECTION**

**ДО ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ СУДОМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО
СОЮЗУ ДОКТРИНИ СВОБОДИ РОЗСУДУ ТА ДОКТРИНИ
ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ЄС В КОНТЕКСТІ ЗАХИСТУ
ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ**

Kovalenko Yu. O.

*Postgraduate Student of the
International Law and Comparative
Law Studies Department
Koretsky Institute of State and Law
of National Academy of Sciences
Kyiv, Ukraine*

Коваленко Ю. О.

*аспірант відділу міжнародного
права та порівняльного
правознавства,
Інститут держави і права імені
В.М. Корецького
Національної академії наук України
м. Київ, Україна*

Правове регулювання ЄС у сфері захисту персональних даних вирізняється наявністю значного масиву законодавчих актів, які детально регламентують питання обробки персональних даних та містять стандарти захисту даних, спрямовані на забезпечення захисту прав індивідів при обробці їх даних. Водночас визначну роль у забезпеченні захисту персональних даних на рівні ЄС та формуванні єдиної правозастосовної практики у цій сфері відіграє Суд Європейського Союзу (далі – Суд ЄС). Практика Суду ЄС має принципове значення для забезпечення правопорядку ЄС, а тому рішення Суду ЄС розглядаються як окреме джерело права ЄС.

В аспекті забезпечення права на захист персональних даних Суд ЄС уповноважений визначати справи стосовно виконання державами-членами ЄС своїх зобов'язань за законодавством ЄС у сфері захисту персональних даних або так звані справи про правопорушення, що можуть виявлятися в різних формах, зокрема у формі невиконання чи незастосування законодавства ЄС або нездійснення імплементації рішень ЄС. Примітно, що ще у 1969 році Суд ЄС у справі *Erich Stauder v City of Ulm – Sozialamt* (C-29/69), яка стосувалася питання ідентифікації

бенефіціара за ім'ям, вперше визнав право на захист приватної інформації як одне з основоположних прав, закріплене в загальних принципах права ЄС [1].

В контексті гарантування права на захист персональних даних важливу роль відіграють принципи, доктрини, підходи та інтерпретаційні техніки, що застосовуються Судом ЄС. У цьому аспекті, слід мати на увазі, що відповідно до усталеної прецедентної практики Суду ЄС тлумачення положення права ЄС вимагає врахування не лише його формулювання, але й його контексту, цілей і мети, яка переслідується актом, частиною якого є це положення. Крім того, якщо положення законодавства ЄС відкрите для кількох тлумачень, перевагу слід надавати тому тлумаченню, яке гарантує, що положення зберігає свою ефективність [2]. З огляду на судову практику у сфері захисту персональних даних вагому роль відіграє *доктрина свободи розсуду*, яку Суд ЄС розглядає для оцінки обмежень, які інституції ЄС або держави-члени можуть накладати на право на захист персональних даних та, з іншого боку, для оцінки застосованих державою імплементаційних заходів щодо перенесення норм права ЄС в національне законодавство. Примітно, що у пункті 10 преамбули Директиви 95/46/ЄС про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних 1995 р. (далі – Директива 95/46/ЄС), яка тривалий час була основоположним актом у цій сфері, наголошено, що наближення національних законів про обробку персональних даних не повинно призводити до будь-якого зменшення захисту, який вони забезпечують, а має, навпаки, прагнути забезпечити високий рівень захисту у ЄС.

Зауважимо, що *доктрина свободи розсуду* все ж є більш притаманною ЄСПЛ та передбачає, що застосування ЄКПЛ не обов'язково є однаковим у всіх державах-членах, тоді як застосування Хартії ЄС менше стосується місцевих особливостей і виступає за безумовне дотримання єдиних стандартів захисту, встановлених у ній. Втім Суд ЄС у справі *Stefano Melloni v. Ministero Fiscal* вказав, що Стаття 53 Хартії ЄС підтверджує, що, якщо правовий акт ЄС вимагає національних імплементаційних заходів, національні органи влади та суди залишаються вільними застосовувати національні стандарти захисту основних прав за умови, що рівень захисту, передбачений Хартією ЄС, а також примат, єдність і ефективність права ЄС таким чином не порушуються [3]. Розглядаючи справи, пов'язані з питанням захисту персональних даних, Суд ЄС наголошував, що положення директив є відносно загальними, оскільки вони повинні застосовуватися до великої кількості різних ситуацій, які можуть виникнути в будь-якій

державі-члені Є С. Тому вони логічно включають правила, які залишають державам-членам необхідну свободу дій для визначення засобів перенесення відповідних норм, які можуть бути адаптовані до різних можливих ситуацій [4]. Суд ЄС також зауважував, що гармонізація національних законів не обмежується мінімальною гармонізацією, але становить гармонізацію, яка загалом є повною [5].

Водночас варто наголосити, що з урахуванням ст. 288 Договору про функціонування ЄС норми чинного Регламенту ЄС 2016/679 Про захист фізичних осіб під час обробки персональних даних та їх вільного обігу (Загальний регламент про захист даних) 2016 р., який замінив Директиву 95/46/ЄС, є обов'язковими у всіх своїх складових і підлягають прямому застосуванню в усіх державах-членах, тобто застосовуються безпосередньо і не вимагають їх перенесення до національного законодавства. Відповідно, свобода дій держави у цьому аспекті буде обмеженою нормами самого регламенту, який вимагатиме внесення поправок у національні закони задля узгодження з положеннями регламенту. Втім Загальний регламент про захист даних не забороняє державам встановлювати більш широкі норми, наприклад, стосовно правил обробки чутливих даних, в тому числі більш точно визначити умови, за яких обробка персональних даних є законною чи передбачити спеціальні правила щодо обробки персональних даних померлих осіб, тому в цьому контексті *доктрина свободи розсуду* може бути застосовна. Крім того, національні органи влади та суди залишаються вільними застосовувати національні стандарти захисту персональних даних.

Водночас з урахуванням положень ст. 267 Договору про функціонування ЄС обов'язком національних судів у співпраці з Судом ЄС є забезпечення однакового тлумачення положень Загального регламенту про захист даних у Є С. У такому разі Суд ЄС ймовірніше за все надаватиме перевагу *принципу верховенства*, що полягає у верховенстві права ЄС над національним правом. Як зауважує професор А. Лазовські, ця загальноприйнята фундаментальна доктрина права ЄС має практичне значення та походить з судової практики, зокрема рішень *Costa v. ENEL* та *Van Gend en Loos*. Більше того, з урахуванням рішення у справі *Simmenthal* всі національні суди, коли стикаються із національним законодавством, яке безпосередньо порушує чинне законодавство ЄС, мають обов'язок відкласти національні правила і вирішити справу на основі права ЄС [6, с.35, 39]. Водночас важливе практичне значення у поєднанні з доктриною верховенства права, традиційно, мають й такі доктрини, розроблені Судом ЄС: 1) доктрина прямої дії, що дозволяє особам посилаючись безпосередньо на основі

положення права ЄС і домагатися його реалізації через національні суди [7, с.18-19], що в контексті захисту персональних даних означає, що чіткі, точні та однозначні зобов'язання породжують визначені індивідуальні права, на які може посилатися особа в національних судах, як Суд ЄС наголосив в об'єднаній справі *ASNEF та FECEMD* [8], 2) доктрина непрямої дії, згідно з якою національні суди зобов'язані тлумачити національне законодавство відповідно до права ЄС, що включає всі джерела права ЄС, у тому числі акти м'якого права, наприклад, рекомендації Європейської ради із захисту даних (EDPB), висновки, рамкові акти чи кодекси поведінки [9, с.101], та 3) доктрина відповідальності держави, що виникає у разі, якщо ні пряма, ні непряма дія права ЄС не призводить до бажаних результатів, а має наслідком достатньо серйозне порушення прав, гарантованих правом ЄС, що сталося із вини широкого кола національних органів, у тому числі, за певних обставин, також національних судів [9, с.103].

Таким чином, Суд ЄС оцінює кожну справу із позиції дотримання зобов'язань і принципів захисту персональних даних, визначених в законодавстві ЄС, у поєднанні із застосуванням низки концептуальних підходів, доктрин та принципів, які сприяють всебічному аналізу конкретної справи і забезпечують єдність у тлумаченні законодавства ЄС у цій. Послідовність підходів Суду ЄС сприяє забезпеченню належного рівня захисту права на захист персональних даних у світлі більш складних та прогресивних справ, зокрема, щодо забезпечення персональних даних у контексті використання штучного інтелекту, масового перехоплення даних чи використання інноваційних технологій.

Література:

1. Judgment of 12 November 1969, *Erich Stauder v. City of Ulm – Sozialamt*, C-29/69, ECLI:EU:C:1969:57, §§6-7. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61969CJ0029>.
2. Judgment of 12 January 2023, *RW v. Österreichische Post AG*, Case C-154/21, ECLI:EU:C:2023:3, §29. URL: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=269146&doclang=en>.
3. Judgment of 26 February 2013, *Stefano Melloni v. Ministerio Fiscal*, Case C-399/11, ECLI:EU:C:2013:107, §60. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62011CJ0399>.

4. Judgment of 6 November 2003, *Criminal proceedings against Bodil Lindqvist*, C-101/01, ECLI:EU:C:2003:596, §84. URL: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-101/01>.

5. Judgment of 16 December 2008, *Heinz Huber v. Bundesrepublik Deutschland*, Case C-524/06, ECLI:EU:C:2008:724, §51. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62006CJ0524>

6. Лазовські А. Верховенство права Європейського Союзу: юридична авантюра, що окупилася. *Право України*, 2019, № 6 (57), с.35-52.

7. Смирнова К., Березовська І. Розвиток доктрини прямої дії міжнародних угод у праві Європейського Союзу. *Право України*, 2019, № 6 (57), с.15-34.

8 Judgment of 24 November 2011, *Asociación Nacional de Establecimientos Financieros de Crédito (ASNEF) (C-468/10), Federación de Comercio Electrónico y Marketing Directo (FECEMD) (C-469/10) v Administración del Estado*, Joined Cases C-468/10 and C-469/10, ECLI:EU:C:2011:777, §§51-55. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62010CJ0468>.

9. Рекомендації для українських органів державного управління щодо наближення до права Є С. Київ, 2018. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/legal_approximation_guidelines_ukr_new.pdf.